

1 הגמרא מביאה משנה הדנה מתי הוא ראש השנה למעשר בהמה:
2 תמן תנינן במסכת בכורות (נב), רבי מאיר אומר, בַּאֲחֵד בְּאֵלּוּל רֹאשׁ
3 הַשָּׁנָה לַמַּעֲשֵׂר בְּהֶמָּה, שאותם הבהמות שנולדו קודם ראש השנה
4 אינם נכנסים לדיר להתעשר יחד עם הבהמות שנולדו לאחר ראש
5 השנה, שהרי הם חדש וישן ואין מעשרים מזה על זה. רבי אלעזר
6 ורבי שמעון אומרים, הראש השנה למעשר בהמה אינו באחד
7 באלול אלא הוא בַּאֲחֵד בְּתַשְׁרִי. בן עזאי אומר, הַאֲלּוּלִים –
8 הבהמות שנולדו בחודש אלול מִתְּעַשְׂרִין בִּפְנֵי עֶצְמֹן, לא יחד עם
9 אלה שנולדו קודם אלול ולא יחד עם אלה שנולדו לאחר אלול,
10 ואת טעמו של בן עזאי מפרשת הגמרא להלן.

11 מבארת הגמרא את טעמו של רבי מאיר: אֲמַר רַבִּי חִוְּנָה, מַעֲמָא
12 דְּרַבִּי מַאִיר שאמר שבאחד באלול זהו ראש השנה למעשר בהמה
13 הוא, שכיון שידוע שזמן עיבורה של בהמה דקה נמשך חמשה
14 חדשים, והם מתעברות בכל חודש אדר, יש מהם בתחילתו יש
15 מהם באמצעו ויש מהם בסופו, ונמצא שְׁעַר בָּאָן – אחד באלול הן
16 מִתְּמַצִּיז לִילָד מִן הַיָּשׁוֹנֹת – וילדות כל הבהמות שהתעברו בחודש
17 אדר, והם מתעשרות באב, והנולדים מִבָּאָן – מאחד באלול וְאֵלֶּה,
18 הן מתחילות לִילָד מִן הַחֲדָשֹׁת – הרי הם מהעיבור החדש של אחרי
19 ראש חודש ניסן, ואין מעשרים מן החדש על הישן כפי שדורשים
20 (בכורות נג) מהפסוק (דברים יד כב) 'עֲשֵׂר תַעֲשֶׂר אֶת כָּל תְּבוּאֹת זֶרְעֶךָ'
21 שבשתי מעשרות הכתוב מדבר, ומקשים מעשר בהמה למעשר
22 דגן מה מעשר דגן אין מעשרים מן החדש על הישן אף במעשר
23 בהמה אין מעשרים מן החדש על הישן.

24 מבארת הגמרא את טעמו של רבי אלעזר ורבי שמעון: אמר רבי
25 יוֹסֵה בֶר רַבִּי בּוֹן בְּשֵׁם רַב חִוְּנָה, מַעֲמָא דְּרַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי שְׁמַעוֹן
26 שאמרו שבאחד בתשרי הוא ראש השנה למעשר בהמה הוא,
27 משום שכך דרשו את הפסוק (תהלים סה יד) 'לְבָשׁוּ כְרִים הַצֵּאֵן
28 וְעִמְקִים יַעֲטֹפוּ כֹר יִתְרוֹעֲעוּ אֵף יִשְׂרָאֵל', לְבָשׁוּ כְרִים הַצֵּאֵן – הצאן
29 מתלבשות דהיינו שהם מתעברות, וזה עולה על אֵלּוּ הבהמות
30 הַבְּכִירֹת – שמקדימות להתעבר כבר בחודש אדר וילדות באב,
31 וְעִמְקִים יַעֲטֹפוּ כֹר, ועיטוף הוא לשון איחור, וזה עולה על אֵלּוּ
32 הבהמות הַאֲפִילֹת – שמאחרות ומתעברות בחודש ניסן וילדות
33 באלול, וכל אלה 'יִתְרוֹעֲעוּ' מלשון ריעות וחיבור, לענין 'אֵף יִשְׂרָאֵל'
34 – מעשר בהמה שהוא קרבן שאומרים עליו שירה. ולמדנו מכאן
35 שְׁאֵלּוּ הַנּוֹלָדִים באב והנולדים באלול נִכְנָסִים יחד לְדִיר
36 לְהַתְּעֵשֶׁר שכן מִשְׁנָה אחת הם, והיינו משום שראש השנה הוא
37 באחד בתשרי.

38 הגמרא מביאה ברייתא המרחיבה בדעתו של בן עזאי: אֲמַר בֶּן
39 עֲזַאי על מחלוקת זו של רבי מאיר עם רבי אלעזר ורבי שמעון,
40 הוֹאִיל וְאֵלּוּ אוֹמְרִים בֶּן – שרבי מאיר אומר שראש השנה הוא
41 באחד באלול, וְאֵלּוּ אוֹמְרִים בֶּן – ורבי אלעזר ורבי שמעון אומרים
42 שראש השנה הוא באחד בתשרי, ואין אני יודע הלכה כמי, לכן
43 יְהוּ הַאֲלּוּלִים – הבהמות שנולדו בחודש אלול מִתְּעַשְׂרִין בִּפְנֵי
44 עֶצְמֹן, וכמו שמפרש ודולך. הָא בִּיצֵר, נוֹלָד לוֹ בְּהַמְּשָׁה בָּאָב וְהַמְּשָׁה
45 בְּאֵלּוּל וְהַמְּשָׁה בְּתַשְׁרִי – אם נולדו חמשה בהמות באב וחמשה
46 בהמות באלול או שנולדו חמשה בהמות באלול וחמשה בהמות
47 בתשרי, אֵין מַצְטַרְפִּין להתעשר יחד, כיון ששמא אחד באלול הוא
48 ראש השנה ונמצא שהנולדים באב והנולדים באלול הם חדש
49 וישן, ושמא אחד בתשרי הוא ראש השנה ונמצא שהנולדים
50 באלול והנולדים בתשרי הם חדש וישן. אבל אם נוֹלָד לוֹ בְּהַמְּשָׁה
51 – חמשה בהמות בְּחֹדֶשׁ תַּשְׁרִי של תחילת השנה, וְהַמְּשָׁה בהמות
52 נוספות בְּחֹדֶשׁ אָב שלאחריו, תְּרִי אֵלּוּ מַצְטַרְפִּין למעשר בהמה,
53 כיון שלדברי הכל הם נולדו בשנה אחת, והחידוש בזה הוא שלא
54 נאמר שהגרנות שבפרוס החג ובפרוס העצרת הם גם מפסיקים בין
55 הבהמות ולא יוכלו לעשר מזה על זה, אלא אנו אומרים שמכיון
56 שהבהמות נולדו בשנה אחת נכנסים לדיר אחד להתעשר.

57 שואלת הגמרא: הלא רבי אלעזר ורבי שמעון תלמידיו של רבי
58 עקיבא היו ונחשבים גם כתלמידיו בן עזאי שהיה תלמיד חבר לרבי
59 עקיבא. ואם כן איך יתכן שֶׁבֶן עֲזַאי יהיה מְכַרְעֵעַ עַל דְּבָרֵי תַלְמִידֵיו,

משממע מדבריו שלא ידע להכריע כמי ההלכה במחלוקת זו של
ראש השנה למעשר בהמה ולכן החמיר, ומדוע לא יכול היה
לראות טעמו של מי מתלמידיו מסתבר יותר ולקבוע ההלכה על
פיו.

מתרצת הגמרא: אָתָּא – באו רבי ירמיה ורבי מִיִּישָׁא ואמרו בְּשֵׁם
רבי שְׁמוּאֵל בֶּר רבי יִצְחָק לפרש את בן עזאי שהכריע במחלוקת זו,
שֶׁבֶן כבר נחלקו עֲלֵיהָ אֲבוֹת הָעוֹלָם, וּמָאן נִינְהוּ – ומי הם המכונים
כאן אֲבוֹת עוֹלָם, תֵּנָא רַבִּי יוֹנָה קוֹמִי רַבִּי יִרְמְיָה, זה רבי יִשְׁמַעְאֵל
וְרַבִּי עֲקִיבָא, שביניהם כבר לא יכל בן עזאי להכריע.

הגמרא מוכיחה שכן עזאי היה תלמיד חבר של רבי עקיבא.
אומרת הגמרא: מדברי בן עזאי על מחלוקת זו בזמן ראש השנה
למעשר בהמה, שכאמור נחלקו בה רבי ישמעאל ורבי עקיבא,
זאת אוֹמְרֵת – נמצינו למדים שֶׁבֶן עֲזַאי חָבֵר וְתַלְמִיד הָיָה דְּרַבִּי
עֲקִיבָא, שהיה חכם כמותו אלא שלמד ממנו דבר אחד או יותר, כי
אֵין תִּימָר – אם תאמר שרבי עקיבא היה רַבִּיָּה – רבו של בן עזאי,
אֵית בֶּר נֶשׁ אֲמַר לְרַבִּיָּה – וכי יתכן שאדם יאמר על דברי רבו הוֹאִיל
'אֵלּוּ' אֲמָרוּ בֶּן 'אֵלּוּ' אֲמָרוּ בֶּן, ולא יאמר האליל 'ורבי' אמר כך,
ומזה שלא אמר בלשון כבוד לרבו מוכח שתלמיד חבר היה לו.

מביאה הגמרא הוכחה נוספת: רַבִּי אֲבֹן בְּשֵׁם רַבִּי שְׁמוּאֵל בֶּר רַב
יִצְחָק שְׁמַע לָהּ – למד ענין זה שכן עזאי תלמיד חבר היה לרבי
עקיבא, מִן הָרָא – מדברי המשנה (בבא בתרא קנח) הדנה בדין מסוים
שתנא קמא סובר שאין בו מחלוקת בין בית שמאי ובית הלל, ורבי
עקיבא סובר שאף בזה נחלקו, וְאֲמַר לֵיהּ בֶּן עֲזַאי לרבי עקיבא, עַל
הַחֲלּוּקִין אֲנִי מַצְטַרְפִּין אֵלָּא שְׁבָאֵת לְחֻלּוֹק עֲלֵינוּ אֵת הַשְּׁוֹיִן – וכי
לא דיינו בכל אותם המחלוקות שלא הושוו בהם בית שמאי ובית
הלל לדעה אחת, שאתה בא ומוסיף שהם נחלקו גם בדין שתנא
קמא אומר שאם לא נחלקו בו, מוכיח רבי אבון, זאת אוֹמְרֵת בֶּן
עֲזַאי חָבֵר וְתַלְמִיד הָיָה לְרַבִּי עֲקִיבָא, כי אֵין תִּימָר רַבִּיָּה – אם תאמר
שהיה רבו, אֵית בֶּר נֶשׁ אֲמַר לְרַבִּיָּה – וכי יתכן שאדם יאמר לרבו
אֵלָּא 'שְׁבָאֵת' לְחֻלּוֹק עֲלֵינוּ אֵת הַשְּׁוֹיִן בלשון נוכח ולא יאמר לו
בלשון כבוד 'שבא רבינו'.

הגמרא מביאה את המשך דברי המשנה בבכורות (סו). אומרת
הגמרא: תָּמָן תַּנִּינָן – כך שנינו בהמשך המשנה שם שלדעת רבי
אלעזר ורבי שמעון והסוברים שאחד בתשרי הוא ראש השנה
למעשר בהמה, כָּל הַנּוֹלָדִין בַּאֲחֵד בְּתַשְׁרִי שבתחילת השנה הם
עֲשָׂרִים וְתַשְׁעָה בְּאֵלּוּל שבסוף השנה, תְּרִי אֵלּוּ מַצְטַרְפִּין להכנס
לדיר אחד להתעשר. ואם נולדו הַמְּשָׁה בהמות לִפְנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה
וְהַמְּשָׁה בהמות לְאַחֵר רֹאשׁ הַשָּׁנָה, אֵין מַצְטַרְפִּין למעשר כיון
שמשתי שנים הם, ונמצא שאין לו עשר בהמות משנה אחת והרי
הוא פטור ממעשר בהמה. ואם נולדו הַמְּשָׁה בהמות לִפְנֵי הַגִּזְוִן –
אחד מהגרנות שלמדנו במשנה, בפרוס הפסח בפרוס העצרת
ובפרוס החג, וְהַמְּשָׁה בהמות נולדו לְאַחֵר הַגִּזְוִן, תְּרִי אֵלּוּ מַצְטַרְפִּין,
שכן הגרנות לא מפסיקות למעשר בהמה.

קביעת השנה לענין מעשרות נקבעת בכל האילנות לפי זמן
החנטה, וכפי ששינוי (ר"ה סו) 'אילן' שחנטו פירותיו קודם חמשה
עשר בשבט מתעשר לשנה שעברה, אחר חמשה עשר בשבט
מתעשר לשנה הבאה, ואילו בתבואה וזיתים נקבעת השנה לפי
הזמן שבו הביאו שליש וכפי ששינוי במסכת מעשרות (פ"א ה"ב)
'התבואה והזיתים משיבנינו שליש'.

זמן העיבור בבהמה הרי הוא כזמן החנטה באילן, שבשניהם עדיין
לא נגמר הפרי ואינו נראה כלפי חוץ, ויום השמיני אחר הלידה
בבהמה הרי הוא כזמן הבאת שליש בתבואה, שכשם שהתבואה
ראויה לאכילה בדוחק כשהביאה שליש כך הבהמה נראית
להקרבה רק מיום השמיני והלאה.

מדברי המשנה דלעיל משמע שקביעות השנה למעשר בהמה הוא
לפי זמן הלידה. הגמרא דנה האם שיעור זה שוה לחנטה או
להבאת שליש. אומרת הגמרא: אֲמַר רַבִּי יוֹסֵה, הָרָא אוֹמְרֵת – מכך
שקביעות השנה למעשר בהמה נקבעת לפי זמן הלידה, משמע
שבדין מַעֲשֵׂר בְּהֶמָּה לֹא עֲשֵׂה אוֹתָהּ – לא נקבעו הזמנים לֹא בְּהֶמָּה

שכך נקבע השנה באילנות, ולא בשליש שכך נקבע השנה בתבואה
 חיותם, וכמו שמפרש והולך.
 אין תימר פתגם – אם תאמר שהשנה במעשר בהמה נקבעת לפי
 החנטה והיינו העיבור, ליתני – היו צריכים לומר במשנה כל
 המעשרים מאחר בתשרי עד עשרים ותשעה באב, שלאחריו הרי
 הם כשנה אחת, ואף על פי שהם נולדו אחרי יום עשרים ותשעה
 באב, כי לא הלידה היא הקובעת אלא העיבור. אין תימר בשליש
 – ואם תאמר שהשנה נקבעת לפי הבאת שלש והיינו יום השמיני
 אחרי הלידה, ליתני – היו צריכים לומר במשנה כל הנולדים עד
 עשרים ושנים באב, ואף יום זה בכלל, נחשבים עדיין לשנה זו כיון
 שהם יהיו ראויים להקרבה עדיין בשנה זו, והנולדים לאחר מכן
 שיהיו ראויים להקרבה רק בשנה הבאה היה להם להחשב בשנה
 החדשה.
 רבי שמאי חולק על רבי יוסה: אמר רבי שמאי בשם רבי יבבי ברבי
 חי, אמאי קביעות השנה במעשר בהמה בשליש עשו אותה וכמו
 בתבואה וחיותם, אלא שהמשנה בבכורות הרי היא סוברת ברבי
 שמעון לענין זה שאחד בתשרי הוא ראש השנה למעשר בהמה,
 ורבי שמעון סובר כשיטתו, ואמר רבי שמעון (בכורות כא), גם בהמה
 שהיא מחוסר זמן – קודם שמונה ימים שעדיין לא ראוייה להקרבה
 נכנס לידו להקדש, וחל עליה קדושת מעשר בהמה, שהמטיל בה
 מום לוקה והיא אסורה בגיזה ועבודה, וכיון שמי עשה לידת
 בהמה היא כבר ראוייה לקבל קדושת מעשר בהמה, הרי הלידה
 בבמה דומה היא להבאת שלש, ואילו לפי רבנן הסוברים שאין
 מחוסר זמן נכנס לדיר להתעשר אכן קביעות השנה היא לפי יום
 השמיני ללידתו.
 הגמרא מקשה על רבי שמאי: קם – עמד רבי מנא עם רבי שמאי
 לפלפל בשמועה זו ולהקשות על דבריו. אמר ליה – הקשה רבי
 מנא לרבי שמאי, את אמרת תרא מילתא – האם אתה אמרת דבר
 מחודש זה, והלא תמן תנינן – כך למדנו במשנה במסכת בכורות,
 'עזאי אמר האלוילים מתעשרין לעצמן', וכי לא אמר בן עזאי את
 דעתו שאפילו נולד עד עשרים ותשעה באב, נחשב הוא כמי
 ששייך לחודש אלול אף על פי שהוא עדיין לא ראוי להקרבה,
 והרי כאן לא תוכל לתרץ כדברך, שהרי אית לך מימר – האם
 אתה יכול לומר שכן עזאי סובר ברבי שמעון שמחוסר זמן נכנס
 לדיר להתעשר ולא ברבנן החולקים עליו וסוברים שאין מחוסר
 זמן נכנס לדיר להתעשר.
 אלא סיים רבי מנא ואמר: הסבר אחד נאמר בין לרבנן ובין לבן
 עזאי, כמה דאת אמר על דרבנן – כפי שנאמר שלפי דעת רבנן
 שאין מחוסר זמן נכנס לדיר להתעשר דין כל אלו שנולדו מיום
 עשרים ושנים באלול עד ליום עשרים ותשעה באלול שהם אכן
 שייכים לשנה זו שנולדו בה, אבל מכיון שהם מחוסרי זמן ממתין
 להם ומניחין לשנה הבאה לחודש תשרי שבהם כבר יהיו ראויים
 להקרבה, והן מתעשרין עם בני שנתן שנולדו בה, ומניח עוד כמה
 בהמות מן הישן כדי שיעמיד יחד למנין עשרה ויוכלו להתעשר. הן
 את אמר על – כך אנו אומרים גם לפי דעתו דרבנן עזאי שהנולדים
 בסוף חודש אלול למרות שהם מחוסרי זמן הרי הם שייכים לחודש
 אלול, אבל מכיון שהם לא נכנסים לדיר להתעשר ממתין להם
 והוא מניחין לגורן הבא – לימים בחודש תשרי שבהם הם כבר לא
 יהיו מחוסרי זמן והן מתעשרין עם בני אלול – שמניח עוד כמה
 בהמות מחודש זה כדי שיהיה לו יחד עשרה בהמות מחודש זה
 לעשרם כדין.
 אמר רבי חי, זאת אומרת – מכך שלמדנו שקביעות השנה
 במעשר בהמה היא לפי היום שנולד בו למרות שהוא עדיין מחוסר
 זמן ואינו ראוי להקרבה, נלמד שאף לגבי בכור שמצוה להקריבו
 בתוך שנת לידתו, תחילת השנה נקבעת ביום הלידה וגם אותם
 ימים שהבכור מחוסר זמן בהן עולין לו לתוך שנתו.
 הגמרא מביאה מקור לכך מפסוק. אומרת הגמרא: אמר רבי מנא
 כך אמר רבי יונה, אמאי שמע לה מן תרא – למד דין זה מהפסוק
 (דברים טו ט) 'כל הבכור אשר יולד וגו' בבקר ובצאן הקר תקדיש
 לה' אלהיך, הא כיצד – דברי הפסוק שמקדישים את הבכור

טעונים ביאור שהרי הבכור הוא קדוש מרחם אמו, אלא לא בא
 הכתוב אלא ללמד דין זה שכבר משעת לידתו את מונה לו שנה.
 הלכה ב – משנה למדנו לעיל ששלוש פעמים בשנה, בפרוס הפסח
 בפרוס העצרת ובפרוס החג, היו תורמים מתוך
 הקופות הגדולות שנתרמו בסוף חודש אדר אל הקופות הקטנות
 ומזהם היו קונים את קרבנות הציבור. המשנה מפרטת את סדר
 התרומה אל תוך הקופות הקטנות: בשלש קופות שנתן של שלש
 שלש סאין – שכל אחת מהם מחזיקה מידת שלש סאה, היו תורמין
 את השלש – ממלאים לתוכם מתוך הקופות הגדולות שכל אחת
 מהם החזיקה תשע סאין, ולא היו מרוקנים בכל פעם קופה אחת
 שלימה אלא בפרוס הפסח היה תורם מתוך הקופה הגדולה
 הראשונה שלש סאין כפי שמחזיקה הקופה הקטנה, ושוב היה
 נוטל קופה קטנה נוספת וממלא מהקופה הגדולה השניה, והיה
 נוטל אל הקופה הקטנה השלישית וממלא מתוך הקופה הגדולה
 השלישית. וכך היה עושה גם בפרוס העצרת ובפרוס החג, אלא
 שסדר התרומות מתוך הקופות הגדולות היה שונה וכמו שמפרש
 להלן (הלכה ג), ונמצא שבכל פעם היו תורמים לקופות הקטנות
 מתוך כל הקופות הגדולות.
 וכתוב עליהן – על הקופות הקטנות את האותיות אל"ף ביי"ת גימ"ל,
 כדי שיוכלו לדעת לפי סימנים אלו את הסדר שנתרמו, ומהמעות
 שבקופות הקטנות היו קונים את הקרבנות ציבור לפי סדר זה וכמו
 שמפרש בגמרא. רבי ישימאאל אומר, שלא באותיות שנתן זה
 כתוב על הקופות אלא באותיות יונית כתוב עליהן, אלף"א ביי"א
 גימ"א, כי בימי בית שני היו רגילין בשפה יונית, וכמו שנאמר
 (בראשית ט כז) 'פת אלהים לפת וישכן באהלי שם', ודרשוהו (מגילה
 טו) 'פיותו של יפת יתא באהלי שם', ולשון יונית הוא הלשון היפה
 מכל בני יפת.
 אין התורם נכנס ללשכה שבה נמצאים השקלים, לא בפרגוד קפות
 – חלוק שיש בו אימרא, והיא כתונת הסמוכה לבשר ורגילים
 לתפור בפי הכתונת יריעה דקה מפני היזעה, כדי שלא יחשדוהו
 שלקח משקלי הלשכה והניחם באימרא, ולא באנפילאות
 העשויים בד שאף בתוכם יכול להניח, ואין צריך לומר שלא
 נכנסים במנעל של עור רך ולא בסנדל של עור קשה, לפי שאין
 נכנסין במנעל ובסנדל לעזרה. ולא יתא לבוש התורם לא בתפילין
 ולא בקמיצ, שלא יאמרו שהתיר את התפר שלהם ונתן לתוכם
 מהמעות.
 כל זאת לפי שאדם צריך להקפיד שלא יבוא לידי חשד, וכאן אנו
 חוששים שמא התורם יעני – ירד מנכסיו, ויאמרו מעון – מכיון
 שגנב מהלשכה העני, או יש לנו לחשוש שמא התורם יעשיר,
 ויאמרו שמכיון שלקח לעצמו מתרומת הלשכה העשיר.
 ואל יאמר התורם לעצמו אתרום בתפילין כדי שלא אהיה אפילו
 שעה אחת בלא מלכות שמים, וכל הרוצה לטעות וטעה, כיון
 שאדם צריך לצאת ידי חובות שלא יבוא לידי חשד, בדרך – כפי
 שהוא צריך לצאת ידי המקום – הקדוש ברוך הוא, שגמרא (במדבר
 לב כב) 'הייתם נקיים מה' וישישאל', ועוד אומר הפסוק במשלי (ד ט)
 'ומבוא חן ושבכל טוב בעיני אלהים ואדם'.

גמרא

הגמרא מביאה דין בהלכות שבת שמופיע בו 'קופות' בסתמא
 ולומדת את גודל הקופות מהקופות שבעניינן: תמן תנינן (שבת קכז),
 'מפנין אפילו ארבע וחמש קופות של תבן ושל תבואה מפני
 האורחים ומפני בטול בית המדרש', והיינו שאדם הצריך את
 מקומם של קופות התבן או התבואה, אם מפני שהגיעו אליו
 אורחים ורוצה להושיבם שם לסעודה, אם מפני שרוצה להושיב
 שם תלמידים לדרשה, מותר לו לפנות את הקופות ולטלטלם
 למקום אחר ואין צריך לחשוש לטירחה בשבת.
 רבי יעריא שאל את רבי יאשיה, כמה הוא שיעורן של קופות – עד
 כמה יהיו גודל הקופות ולא יהיו צריכים לחשוש בהם משום
 טירחא. אמר ליה רבי יאשיה לרבי יעריא,

שקלים דף ח עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שבת קודש) קנה

מִלְמוֹד כְּתוּם מִן הַמְּפֹרָשׁ – נלמד את דין המשנה בשבת ששם לא
פירש התנא את גודל הקופות מדברי הברייאא לגבי קופות
הגדולות של תרומת הלשכה ששם פירש התנא את גודל הקופות,
דְּתֵינָא – שכן שנינו בברייאא, שהיו תורמים את הלשכה בְּשֵׁלֶשׁ
קוֹפוֹת שֶׁל שֵׁלֶשׁ סָאין שֶׁהָן תַּשְׁקָה סָאין, ומכיון שמכל קופה
גדולה היו ממלאים שלושה פעמים אל תוך קופות קטנות
המחזיקות שלש סאין, נמצא שכל קופה גדולה היתה מחזיקת
שבעה סאין, הרי שֶׁהָן – שלש הקופות הגדולות מחזיקות יחד
שיעור עֶשְׂרִים וְשֶׁבַע סָאין, ובוזה היו תוֹרְמִין אֶת הַלְשָׁכָה בפעם
הראשונה בסוף חודש אדר, ואם גודלה של כל קופה גדולה היה
תשע סאין הרי שאף גודל הקופות שהוזכרו במסכת שבת הוא
תשע סאין.
שנינו במשנתנו לענין הקופות הקטנות: 'וְכָתוּב עֲלֵיהֶן אֶלֶף בֵּית
גִּמְלָה'. הגמרא מבארת לאיזה צורך היה כתוב על הקופות אלף
בית גימל. מבררת הגמרא: מִפְּנֵי מָה הָיָה כְּתוּב עֲלֵיהֶן אֶלֶף בֵּית
גִּמְלָה. מבארת הגמרא: סימנים אלו באו להודיע את סדר התרומה
וכדי לִמְרָע שֶׁעַל הַגּוֹבֵר הַקּוֹנֵה את קרבתו הציבור להיות בְּמִתְקַפֵּץ
מן הקופה הַרְאֵשׁוֹנָה עד תומה קוֹדֵם שיתחיל ליקח מן הקופה
הַשְּׁנִיָּה, וּמִן הַקּוֹפָה הַשְּׁנִיָּה יקח עד תומה קוֹדֵם שיתחיל ליקח מן
הקופה הַשְּׁלִישִׁית.
אגב תשובתו של רבי יאשיה לרבי זעירא וזעירא הלומדת סתום מן
המפורש, מביאה הגמרא פעם נוספת שהשיבו כן: תָּמָן תִּנְיִן (שבת
23b) ששיעורו של הַמְּוִצִיא יֵין חי שאינו מוֹזַג להתחייב בו משום
מלאכת הוצאה האסורה בשבת הוא, כשיש ביין כְּדֵי מִזְוֵגַת הַכּוֹס
– שיעור של יין חי שנותנים בתוך כוס כדי להוסיף עליו מים כפי
הראוי למוֹזַג אוֹתוֹ בהם, והיו רגילים למוֹזַג חלק אחד יין בשלוש
חלקים מים. ועדיין אין אנהנו יודעים מזה השיעור הקטן ביותר של
כוס כדי שנדע שרביעית ממנו הוא שיעור הוצאת יין חי, ושאלה
זו רַבִּי וְעִירָא שָׂאל אֶת רַבִּי יֵאֵשִׁיָּה בְּמָה שִׁיעוּרֵן שֶׁל כּוֹס.
אָמַר לֵיהּ רַבִּי יֵאֵשִׁיָּה לרבי זעירא, נִלְמַד כְּתוּם מִן הַמְּפֹרָשׁ – נלמד
את דין המשנה בשבת ששם לא פירש התנא את גודל הכוס ממה
ששנה רבי חייא בברייאא את גודל הכוס, דְּתֵינָא רַבִּי חֵיָא, אֲרָבַע
בּוֹסוֹת שְׁאֵמְרוּ שְׁחִיב כָּל אָדָם לִשְׁתוֹת בְּלִיל הַסֵּדֶר, יִשְׁנָן – יש בכל
הארבע כוסות יחד שיעור של רביעית הלוג שֶׁל יֵין בְּאִישְׁמֵלְקִי – יין
חזק הבא מארץ אשליה, ונמצא שבכל כוס יש רבע רביעית הלוג
יין וכשיוסיפו עליו שלושה חלקים מים נמצא הכוס מחזיק רביעית
יין מוֹזַג, ואף בהוצאת שבת מתחייב כשמוציא רבע רביעית יין חי
שאם ימוֹזְגוּ בָּמִים יש בו שיעור רביעית.
אָמַר רַבִּי יוֹסֵף בַּר אֲבִין מִשּׁוּם רַבִּי יוֹחָנָן, דִּין זה ששנינו ששיעור
המוציא יין חי הוא בכדי מִזְוֵגַת הַכּוֹס, לשיטתו דְּרַבִּי יְהוּדָה הִיא,
שאינו לתנא קמא בברייאא להלן שיעורו הוא בכדי גְּמִיעָה, דְּתֵינָא
בברייאא, שיעור הוצאת מים בשבת להתחייב בו משום הוצאה,
לתנא קמא הוא כְּדֵי גְּמִיעָה – גְּמִיעָת אָדָם בִּינוּנִי והוא פחות משיעור
מלא לוגמיו וממידת רביעית. רַבִּי יְהוּדָה אָמַר, שיעורו הוא כְּדֵי
לְשׁוֹף בְּהֵן אֶת הַקְּלִיזָר – לשפוף במים את המטלית שנותנים על
העין כדי לקרר חממתו. ושיעור הוצאת יין חי לתנא קמא הוא
כְּדֵי גְּמִיעָה, ואילו רַבִּי יְהוּדָה אָמַר ששיעורו הוא כְּדֵי מִזְוֵגַת הַכּוֹס.
הגמרא דנה בשיעור של יין מוֹזַג. מבררת הגמרא: שיעורו של יין
מִזְוֵג בָּמִים בְּכִמְתָּהּ הוא כדי להתחייב עליו בהוצאת שבת, האם כיון
שיין חי שיעורו ברבע רביעית שאם ימוֹזְגוּ יעמוד על רביעית
נמצא שיש מוֹזַג שיעורו ברביעית, או שמא כיון שהיין מוֹזַג וראוי
לשתיה די בשיעור פחות מרביעית.
פושטת הגמרא: נִשְׁמָעִינָה מִן הָרָא – אפשר ללמוד דין זה
מהברייאא שהובאה לעיל, ששנינו מִים כְּדֵי גְּמִיעָה, רַבִּי יְהוּדָה אָמַר
כְּדֵי לְשׁוֹף בְּהֵן אֶת הַקְּלִיזָר. יֵין כְּדֵי גְּמִיעָה, רַבִּי יְהוּדָה אָמַר כְּדֵי מִזְוֵגַת
הַכּוֹס, ופירשונו דְּכֵי מִזְוֵגַת הַכּוֹס היינו רבע רביעית כדי שאם
ימוֹזְגוּ יעמוד על רביעית שהוא שיעור חשוב של 'כוס', ואם נאמר
שבין מוֹזַג די בפחות מרביעית שוב גם ביון חי יהיה די בפחות
מרבע רביעית, הָרָא אָמְרָה – מכאן ראינו ששיעור יין מִזְוֵג הוא כְּדֵי

מִזְוֵגַת הַכּוֹס דהיינו רביעית.
מבררת הגמרא: בְּמָה שִׁיעוּרֵן שֶׁל כּוֹס לפי מידות הלח שהיו באותם
הימים. מבארת הגמרא: רַבִּי אֲבִין אָמַר, מִיִּטְרָטוֹן וְרַבִּיעָה זהו שיעור
רביעית הלוג, ויטטרטון זהו מידת הלח שהיתה בימייהם.
הגמרא דנה בהלכות ארבע כוסות של ליל הסדר. מבררת הגמרא:
מָה לְשִׁתּוֹת בְּכִרְךָ אֲחֵר – זה אחר זה בבת אחת ובלא הפסק
ביניהם, האם נאמר שחייבים להפסיק ביניהם כדי שיהיה ניכר
שתקנום כנגד ארבע גאולות, או שאין חיוֹב כזה.
פושטת הגמרא: מִדְּאָמַר רַבִּי מִנְאָ אָמַר רַבִּי יוֹסֵף, הֵלֵל שֶׁל לֵיל
ראשון של פסח, אִם שְׂמָעוֹן בְּבֵית הַכְּנֶסֶת יֵצֵא יְדֵי חוֹבְתוֹ וְאִינוּ צָרִיךְ
לחזור ולקראו על שולחנו, והרי הלל שעל שולחנו הוא זה
שמפסיק בין כוס שלישי לכוס רביעי, ואם אינו חוזר וקורא את
ההלל נמצא שאינו מפסיק בין כוסות אלה, הָרָא אָמְרָה – מכאן
ראינו שאף אִם שְׂמָעוֹן להארבע כוסות בְּכִרְךָ אֲחֵר יֵצֵא.
עוד דנה הגמרא: מָה לְשִׁתּוֹת להארבע כוסות בְּפִיִּסְקָן –
בהפסקות, שוֹתָה את היין שבכל כוס מעט מעט ואינו שוֹתָה
רביעית בבת אחת, ונמצא שכמעט אינו טועם טעם יין. פושטת
הגמרא: כְּלוּם אָמְרוּ שִׁשְׁתָּה – האם חיוב ארבע כוסות הוא שתייה
גרידא, אלא לא העיקר הוא כְּדֵי שִׁשְׁתָּה שאז אכן יכול לשתות
אפילו מעט מעט, אלא צריך שיהא טועם טעם יין, וְכִי לֹא כֵךְ הִיא
כוונת ההלכה שִׁשְׁתָּה – שהיין ירווהו וישביעו, ולפיכך אִם שְׂמָה
בְּפִיִּסְקָן – מעט מעט אִף הוּא אִינוּ מְשַׁתֵּב – אין היין מרווהו
ומשביעו ואינו יוצא ידי חובתו.
עוד דנה הגמרא: מָה לְצִאָת ידי חובת ארבע כוסות בְּקוֹנְדִיטִין –
יין שיש בו דבש ופלפלין והוא מבושל בבשמים, ולפי שיין קונדיטין
פסול לגבי מזבח, ואין מקדשים אלא על יין הראוי לנסך על גבי
המזבח, יש לומר שיהיה פסול לארבע כוסות כיון שהכוס
הראשונה שבארבעת הכוסות היא לקידוש היום. פושטת הגמרא:
מִדְּתֵינָא בַּר כַּפְרָא, קוֹנְדִיטִין בִּינָן לְכָל דְּבַר, הָרָא אָמְרָה – מזה ראינו
שיוצאין בִּינָן קוֹנְדִיטִין לארבעת הכוסות, שכיון שאין פסול יין זה
לגבי מזבח מחמת גריעותו הרי שכשר הוא לקידוש היום.
מצוה מן המובחר לצאת ביין חי שאינו מוֹזַג במים ידי חובת ארבע
כוסות. דנה הגמרא מה הדין ביין מוֹזַג. מסתפקת הגמרא: מָה
לְצִאָת בִּינָן מִזְוֵגִין ששמא אין יוצאים ידי חובה ביין מוֹזַג אפילו
בדיעבד. פושטת הגמרא: יוצאים אף ביין מוֹזַג, מִדְּתֵינָא רַבִּי חֵיָא
בברייאא אֲרָבָע בּוֹסוֹת שְׁאֵמְרוּ שמצוה לשתות בליל פסח יוֹצֵאִין
בְּהֵן בִּין תִּיִן – לכתחילה עדיף שיהיה היין חי, וְכֵן מִזְוֵגִין – ואף
כשהיין מוֹזַג יוצאין בו, וְכַלְכַּד שִׁיחָא בְּהֵן – ביין המוֹזַג מִעַם וּמִרְחָה
יֵין.
מבררת הגמרא את צבע היין. אומרת הגמרא: אָמַר רַבִּי יוֹסֵף, אִף
שכל צבע שישתנה היין אליו עדיין כשר הוא לארבע כוסות. מכל
מקום מִצְוָה לכתחילה לְצִאָת בִּינָן שצבעו אֲדוּם והיינו שלא
השתנה מראיתו, שְׁנַאֲמַר (משלי כג לא) 'אֵל תֵּרָא יֵין כִּי יִתְאֲדָם כִּי יוֹתֵן
בְּכּוֹס עֵינָיו וְגו' יִתְהַלֵּךְ בְּמִישְׁרֵיָם, ועצה טובה היא לאדם שלא
יתאוהו לִיֵן אֲדוּם במראיתו שהוא נחמד ומשובח, ומכך ששבחו
הכתוב משמע שמעלה היא בין שיהיה אֲדוּם ועדיין לא נשתנה
מראיתו.
הגמרא דנה מה הדין ביין מבושל: תֵּאֲמִי – שנינו בברייאא בדין
נסכים על גבי המזבח, יין מְבוּשָׁל הרי הוא בְּמִתְוָבֵל – כיון קונדיטין
שיש בו דבש ופלפלין, ופסולים הם לנסכים. לפי זה מבררת
הגמרא: מָה לְצִאָת ידי חובת ארבע כוסות וקידוש היום בִּינָן
מְבוּשָׁל. מבארת הגמרא: אָמַר רַבִּי יוֹסֵף, יוֹצֵאִין בִּינָן מְבוּשָׁל, שכיון
שפסולו למזבח אינו מחמת גריעותו כשר הוא לארבע כוסות
ולקידוש היום.
מוסיפה הגמרא: רַבִּי יוֹזָה שהכשיר ארבע כוסות ביין מבושל הולך

1 לְמַעַמִּיהָ – לשיטתו שהיה נוהג כן, דְּרַבִּי יוֹנָה בַּד הָיָה שְׁתֵּי אַרְבַּע
2 כְּסִי דְּפִסְחָא – לאחר שהיה מקיים מצוות ארבע כוסות, הָיָה חֲזִיק
3 רִישָׁא – היה חש בראשו וקושר בה סודר לרפואתו, מחג
4 הפסח עַד חֲנּוּא – עד חג הסוכות, וכיון שיין חי היה קשה לו
5 ביותר היה מבשלו כדי להפחית את חוזקו ויוצא בה ידי
6 חובתו.
7 מביאה הגמרא מעשה שקשור לכך ששתיית היין היתה קשה על
8 רבי יונה. מספרת הגמרא: פעם אחת חֲמִיתִיהָ חֲדָא מְטְרוֹנִיתָא –
9 ראתה אשה אחת נכרית משרות המלכות את רבי יונה שאָפּוּי
10 נְהִירִין – פניו צהובות ומאירות. אָמְרָה לוֹ הַמְטְרוֹנִיתָא, סָבָא סָבָא,
11 הַסִּיבָה שֶׁפָּנִיךָ מֵאִירוֹת הֵיא וְדָאִי מִשּׁוּם שֶׁחֲדָא מְהִנִּי תִּלְתָּ מְלִין אִית
12 בְּךָ – יש בך את אחד הדברים הבאים, אוֹ דִּשְׁתּוּי חֲמָרָא אֶת –
13 שרגיל אתה בשתיית יין הרבה, ויין ישמח לבב אנוש, אוֹ דְּמְלִין
14 בְּרִיבִית אֶת – שמלוה אתה בריבית וכספך מתרבה ואין אתה צריך
15 לטרוח בו, אוֹ דְּמְגִדֵּל חֲזִירִי אֶת, שהם יולדות הרבה בכרס אחד
16 והרווח בהם גדול.
17 אָמַר לָהּ רַבִּי יוֹנָה לְמַטְרוֹנִיתָא, תִּפְסַח רוּחָא דְּהָיָא אִיתָתָא – קיללה
18 שתצא נפשה, דְּחֲדָא מְאֵלִין תִּלְתָּ מְלִיא לִית בִּי – שכן אפילו אחד
19 מאותם הדברים אין בי, שהרי יין מזיק לי, והלוואה בריבית וגידול
20 חזירים אסורים לישראל, אֵלָא מאור פני בא לי מהסיבה שאולִפְנִי
21 שְׂכִיחַ לִי – תלמודי מצוי לי וזוכר אני את תורתך שלמדתי, דְּהָכִי
22 כְּתִיב – שכן כך כתוב (קהלת ח א) חֲכָמַת אָדָם תֵּאִיר פָּנָיו.

23 מביאה הגמרא מעשה נוסף: רַבִּי אֲבָהוּ אָתִי – בא לעיר מְבָרְיָא.
24 חֲמוּנִיָּה תִּלְמִידִיו – ראוהו תלמידיו דְּרַבִּי יוֹחָנָן את רבי אבהו שאָפּוּי
25 נְהִירִין – פניו מאירות. אָמְרוֹן – אמרו התלמידים לְרַבִּי יוֹחָנָן, אֲשַׁבַּח
26 רַבִּי אֲבָהוּ סִימָא – בוודאי מצא רבי אבהו מטמון ומחמת כך הוא
27 שמח ופניו מאירות. אבל רבי יוחנן הבין ששמחתו של רבי אבהו
28 היא לא מחמת מטמוניות של זהב וכסף אלא מחמת התורה
29 שיקרה היא מפנינים, ולכן כשֶׁאָתָא רבי אבהו לְנַבִּיָּה – לפני רבי
30 יוחנן, אָמַר לִיה – שאל רבי יוחנן לרבי אבהו, מָאִי אוֹרִייתָא חֲדָתָא
31 שְׁמַעְתָּ – מה הם הדברי תורה והחידושי ההלכה החדשים ששמעת
32 ולכך שמחת. אָמַר לִיה – ענה רבי אבהו לרבי יוחנן, שמחתי היא
33 על ששמעתי תוֹסַפְתָּא עֲתִיקָא – ישנה שלא שמעתי מעולם. קָרָא
34 רבי יוחנן עָלֶיהָ – על רבי אבהו את הפסוק 'חֲכָמַת אָדָם תֵּאִיר פָּנָיו'.
35 הגמרא מבארת כמה הוא השיעור של לוג ורביעית הלוג: אָמַר רַבִּי
36 חֲנִין, לוֹנָא דְּאוֹרִייתָא – מידת הלוג של תורה אשר לפיה אנו
37 מודדים את שיעור רביעית הלוג, הרי זה כשיעור אותה המידה
38 הישנה הנקראת 'תְּמוּנָתָא' עֲתִיקָא, דְּמוֹרִיָּסָא דְּצִיפּוּרִי – שבה היו
39 מודדים את ציר הדגים בעיר ציפורי. אָמַר רַבִּי יוֹנָה, אף על פי
40 שמידה זו נתיישנה ונוהגים כעת למדוד באחרת, מכל מקום
41 וְחֲכָמַנָּא לָהּ – אני הכרתי אותה, וזוכרני דְּבִית – שבביתו של רַבִּי
42 יִנְאִי הָיָה מְכִילִין – היו מודדים בָּהּ דְּבִשׁ.
43 תָּנִי, חֲצִי הַמִּידָה הַנִּקְרָאת 'שְׁמִינִית מְבָרְיָת' שהיתה נהוגה בעיר
44 טבריה